

## RAQAMLASHGAN JAMIYATNING GIBRIDLIGI: KOMPRATIVISTIK TAHLIL

*G'affarova Gulchehra G'ulamjanovna,  
falsafa fanlari doktori, professor, Chirchiq davlat pedagogika universiteti  
E-mail: [gulchehra\\_3@mail.ru](mailto:gulchehra_3@mail.ru)*

**Annotatsiya:** Raqamli texnologiyalar asta-sekin kundalik hayotning har qanday sohasining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bugungi kunda hayotning barcha sohalari faoliyatini elektronika, kompyuterlar, tarmoqlar va boshqa muhim avtomatlashtirilgan texnologiyalarisiz tasavvur qilish qiyin. Aloqa va xaridlardan mahsulot ishlab chiqarishgacha va kompaniyaning mustaqil "biznesiga" qadar hamma narsa raqamli muhitga o'tadi. Ma'lumki, gibridlik muammosi raqamli transformatsiya davrida insoniyat duch keladigan nisbatan yangi, qarama-qarshi, murakkab nazariy, metodologik va amaliy masalalar to'plamini ifodalaydi. Ushbu maqolada rivojlanayotgan raqamli jamiyatda gibridlik muammosining mohiyati yoritib berilgan.

**Kalit so'zlar:** inson, jamiyat, raqamli jamiyat, raqamli iqtisodiyot, raqamlashtirish, gibridlik, transformatsiya, raqamli transformatsiya.

## ГИБРИДНОСТЬ ЦИФРОВОГО ОБЩЕСТВА: КОМПАТИВИСТСКИЙ АНАЛИЗ

*Гаффарова Гульчехра Гуламжановна,  
доктор философских наук, профессор*

**Аннотация.** Цифровые технологии постепенно становятся неотъемлемой частью любой сферы повседневной жизни. Сегодня трудно представить деятельность всех сфер жизни без электроники, компьютеров, сетей и других важных автоматизированных технологий. Все от коммуникаций и покупок до производства продукции и независимого «бизнеса» компании движется в цифровую среду. Как известно, проблема гибридности представляет собой относительно новый, противоречивый и сложный комплекс теоретических, методологических и практических вопросов, с которыми сталкивается человечество в эпоху цифровой трансформации. В данной статье освещается сущность проблемы гибридности в развивающемся цифровом обществе.

**Ключевые слова:** человек, общество, цифровое общество, цифровая экономика, цифровизация, гибридность, трансформация, цифровая трансформация.

## HYBRIDITY OF THE DIGITAL SOCIETY: A COMPRATIVIST ANALYSIS

*Gaffarova Gulchehra Gulamjanovna,  
Doctor of philosophy (DSc), professor,*

**Annotation:** Digital technology is gradually becoming an integral part of any area of everyday life. Today it is difficult to imagine the activities of all spheres of life without electronics, computers, networks and other important automated technologies. From communications and purchases to the production of products and

the independent “business” of a company, everything moves into a digital environment. As is well known, the problem of hybridity represents a relatively new, controversial, and complex set of theoretical, methodological, and practical issues facing humanity in the era of digital transformation. This article explores the essence of the problem of hybridity in the developing digital society.

**Key words:** man, society, digital society, digital economy, digitalization, hybridity, transformation, digital transformation.

## **KIRISH**

Bugungi kunda raqamli davr iqtisodiyotdan tortib kundalik hayotgacha bo‘lgan barcha sohalarga keng kirib borishi natijasida rivojlanish uchun misli ko‘rilmagan imkoniyatlarni ochmoqda (avtomatlashtirish, hayot sifatini yaxshilash, yangi xizmatlar). Ammo ayni paytda yangi qiyinchiliklarni (raqamli tengsizlik, xavfsizlik xavflari, yangi ko‘nikmalarga ehtiyoj) keltirib chiqarmoqda hamda milliy raqamlashtirish strategiyalari va dasturlari orqali shoshilinch moslashishni talab qilmoqda.

Albatta raqamli davr axborotni avvalgidan ham osonroq qildi. Odamlar deyarli har qanday mavzu bo‘yicha ma‘lumotni internetda topishlari mumkin, bu esa bilimlarni kengaytiradi va o‘rganishni rag‘batlantiradi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar muloqotni o‘zgartirdi. Shu sababli hozirgi kunda nafaqat kundalik faoliyatimiz, balki ijtimoiy-iqtisodiy sohalar rivojini ham ularsiz tasavvur etish mushkul. Tabiiyki, raqamli jamiyat qurish yo‘lidan borayotgan Yangi O‘zbekiston ham deyarli barcha sohalarda zamonaviy axborot-kommunikatsiyalardan unumli foydalanishga intilmoqda. Mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni faol rivojlantirish, barcha tarmoqlar va sohalarda, eng avvalo, davlat boshqaruvi, ta‘lim, sog‘liqni saqlash va qishloq xo‘jaligida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

**Tadqiqot metodlari.** Tarixiy-taqqoslama, falsafiy tahlil, tizimli yondashuv, komprativistik tahlil, germinetika metodlaridan foydalanildi.

## **Adabiyotlar tahlili.**

Raqamli jamiyat - bu hayot, ish, muloqot va boshqaruv axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), raqamli ma‘lumotlar va avtomatlashtirilgan tizimlarga asoslangan ijtimoiy tuzilma. U raqamli texnologiyalarning hamma joyda qo‘llanilishi, raqamli platformalarning (ijtimoiy tarmoqlar, onlayn xizmatlar) paydo bo‘lishi va hayotning barcha sohalarida - iqtisodiyotdan ta‘limgacha - tezlikning oshishiga, axborotga kirish imkoniyatining oshishiga, yangi imkoniyatlarning paydo bo‘lishiga, shuningdek, kiberxavfsizlik va raqamli tengsizlikdagi qiyinchiliklar bilan tavsiflanadi.

N.G. Bagdasaryan ta’kidlashicha, raqamli jamiyat tushunchasi zamonaviy ilmiy munozaralarda asosiy mavzuga aylandi: davlatlar, jamiyatlar va shaxslarning hayot amaliyotini tobora o‘zgartirib borayotgan yangi raqamli voqelik o‘zining tushunchasini, nazariy va metodologik asoslanishini talab qiladi [1].

Raqamli jamiyat - bu ijtimoiy rivojlanishning zamonaviy bosqichi bo‘lib, unda eng muhim qiymat umuman axborot emas, balki, eng avvalo, uning raqamli formati, raqamlashtirish usullari va axborotni kodlash va uzatish usullari hisoblanadi [23].

Homi Bhabhaning gibriddlik, "uchinchi makon" va taqlid tushunchalari mustamlakachilar va mustamlaka qilinganlar o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirlarni tushunishning yangi usullarini taklif etadi [25]. H.Bhabhaning nazariyalari madaniy o'ziga xoslikning o'zgaruvchan tabiatini va mustamlakachilik sharoitida qarshilik ko'rsatish potensialini ta'kidlaydi.

M.A.Savushkina maqolasida global raqamli jamiyatning xususiyatlarini tahlil qiladi va uning zamonaviy gibridd urush kontekstida ishlashi masalasini ko'rib chiqadi[18]. Muallifning fikricha, raqamlashtirish yangi turdagi mavjudlikni shakllantirmoqda - oldingi davrlarning mavjudlik usullariga nisbatan o'ziga xos rejimlarga ega bo'lgan raqamli mavjudlik.

D.Dobrinskaya tadqiqotlarida raqamli jamiyatning sotsiologik tavsifini berishga harakat qiladi. Shuningdek, raqamli jamiyatni murakkab texnologik infratuzilmani ishlab chiqish va amalga oshirish natijasi sifatida ko'rib chiqadi hamda uning elementlari yig'indisi raqamlashtirishning mohiyatini ifodalashini yoritib bergan [7].

### **Tahlillar va natijalar**

"Gibriddlik" tushunchasining tez-tez ishlatilishi uning zamonaviy davrni samarali aks ettirishidan kelib chiqadi. XX-asrning ikkinchi yarmidan beri dunyoda sodir bo'layotgan o'zgarishlarga madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirning yangi usulini ifodalovchi va turli jamiyatlardan elementlarning aralashishiga imkon beruvchi globallashuv yordam berdi. Garchi bu almashinuvlar har doim ham tinch bo'lmasa-da va muzokaralar murosaga kelish jarayonlariga asoslangan bo'lsa-da, barcha sohalarda millatlararo sintezlar yaratilayotganiga shubha yo'q. Transport va internetning rivojlanishi bu hodisani yanada kuchaytirdi [28].

Gibriddlik turli xil ijtimoiy amaliyotlar yoki tuzilmalar birlashib, turli madaniy elementlar va kuch munosabatlarining birga yashashini aks ettiruvchi yangi shakllar, obyektlar va amaliyotlarni yaratish jarayoni sifatida ta'riflanadi. Ta'kidlash kerakki, "gibriddlik" atamasi ijtimoiy fanlar, adabiyotshunoslik, san'at va madaniyatshunoslik sohasidagi mualliflar tomonidan alohida ijtimoiy amaliyotlar yoki alohida mavjud bo'lgan tuzilmalar birlashib, oldingi elementlar aralashgan yangi tuzilmalar, obyektlar va amaliyotlarni hosil qiladigan jarayonlarni tasvirlash uchun ishlatiladi.

2000-yillarning boshlaridan boshlab, ayniqsa postkolonial tadqiqotlar ta'siri tufayli "gibriddlik" tushunchasi mashhurlikka erishdi. "Gibriddlik" atamasi (lotincha: hibrida - genotipik jihatdan turli organizmlarning (hujayralarning) genetik materialini birlashtirish, ya'ni gibriddizatsiya orqali olingan organizm (hujayra) [3] biologiya va botanikadan olingan. Aytish mumkinki, gibriddlik hodisasi inson ongi tomonidan uning idrokini qayta ko'rib chiqishni va ijtimoiy mavjudlikning yangi sharoitlarida o'zini "qayta aniqlashni" talab qiladi, chunki "texnologiyani itoatkor vosita sifatida an'anaviy tushunish texnologiyaning avtonomiyasini va uning zamonaviy davrga xos bo'lgan jamiyatga o'zgartiruvchi ta'sirini yetarlicha tushuntira olmaydi" [17, 49].

Xo'sh "gibriddlik" hodisasi nima? Bu bugungi kunda odamlar biror narsani moslashtirishga harakat qiladigan soyabon atamasimi yoki bu o'ziga xos ma'no va tushuntirish kuchiga ega tushunchami?

Gibriddlik turli obyektlar yoki hodisalarning xususiyatlarining kombinatsiyasidir. Bugungi kunda kommunikatsiya, texnik va texnologik tizimlarning rivojlanishi bilan voqelikni idrok etish sezilarli darajada o'zgarib bormoqda.

Gibridlikning ijtimoiy-madaniy qurilishi bir nechta fanlarda sodir bo'lgan. Lingvistik jarayon sifatida bu atama, boshqalar qatori, Mixail Baktin tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u uni bitta guruh ichida yoki hatto bitta ma'ruzachi ichida o'rganilgan va ommabop nutqning birga yashashini tavsiflash uchun ishlatgan va gibridlikni "mavjudlik metonimiyasi" [2] deb ta'riflaydigan va uni kuch munosabatlari kontekstida joylashtiradigan Homi Bhabha tomonidan ishlab chiqilgan [25], tilshunoslik va adabiy aralashmalar hukmronlik yoki ag'darishga xizmat qilishiga qarab mustamlakachilik va qarshilikli gibridlanish o'rtasidagi farqni ta'kidlaydi.

Darhaqiqat, H. Bhabha tomonidan gibridlik mustamlaka (Yevropa, global) va mahalliy an'analar kesishmasida paydo bo'ladigan o'ziga xos madaniy obyektlarni tavsiflash uchun ishlatiladigan tushunchadir [25, 113-114]. Zero, Homi Bhabha gibridlikni mustamlaka qilinganlar va mustamlakachilar doimiy madaniy oraliqlarda qanday qilib doimiy ravishda "deyarli" bir-birlarining o'ziga xosligiga erishishlarini, lekin hech qachon to'liq erishmasliklarini tasvirlash uchun "mavjudlik metonimiyasi" deb ta'riflaydi. Bu aniq chegaralarni xiralashtiradigan va o'ziga xoslik doimiy ravishda shakllanadigan va qayta aniqlanadigan yangi, qiyin madaniy haqiqatni (uchinchi makon) yaratadigan "ularga o'xshash" bo'lishga doimiy intilishdir.

Amerika qit'asining ba'zi tarixchilari Kolumbiyadan oldingi tasvirlarning mustamlakachilarning ispan tasvirlari va keyinchalik, zamonaviy davrda rivojlangan madaniyat bilan o'zaro bog'liqligini tushuntirish uchun gibridlikka murojaat qilishadi. Demak, "gibridlik" atamasi turli madaniyatlararo aralashmalarni o'z ichiga olgan holda kengaydi: etnik aralashuv, e'tiqodlarga nisbatan sinkretizm va san'at va hunarmandchilik sanoat bilan, madaniyat ommaviy va an'anaviy bilan hamda ommaviy axborot vositalari xabarlarini bilan birlashtirilgan boshqa zamonaviy uyg'unlashuv shakllari.

Ba'zi ilmiy adabiyotlarda "gibridlik" ko'pincha o'zaro almashinuvchanlik kontekstida talqin qilinadi: "O'zaro almashinuvchanlik g'oyasi davlat, milliy, texnik, texnologik, ta'lim, diniy va gender chegaralariga ta'sir qiladi. O'zaro almashinuvchanlik bu chegaralarni xiralashtiradi: subyekt davlat, millat, texnik obyekt, ishlatiladigan texnologiya, ta'lim shakli, din, jins va boshqalarni o'zgartirishi mumkin. Gibrid baholashning asosiy g'oyalaridan biri bu to'liq relativizm: hech narsa muhim emas - hamma narsa bir-birini almashtirib bo'lmaydi" [6, 103].

Boshqa tomondan, biz "gibrid urush", "gibrid mashg'ulotlar" va "gibrid ish formatlari" kabi so'zlarni eshitamiz. Har safar "gibridlik" tushunchasi turli xil obyektlar va hodisalarning xususiyatlarining kombinatsiyasini anglatadi. Masalan, gibrid urushda qurollarning o'zi dushmanga ta'sir qilishning asosiy vositasi emas. Aynan shu boshqalik jihatlari bizga "gibridlik" atamasidan "elementlar aralashmasiga asoslangan, masalan, gibrid siyosiy institutlar"ni ta'riflash uchun foydalanishga imkon beradi [16].

Gibridlik - bu madaniy shakllarning aralashishi, o'zaro singishi va o'zgarishi jarayonlarini tavsiflovchi tushuncha [30]. Darhaqiqat, zamonaviy san'at va gumanitar fanlar nazariyasida gibridlik madaniyatlararo aloqa vaziyatlarida yuzaga keladigan turli an'analar, estetika va bilim ishlab chiqarish usullari o'rtasidagi to'qnashuvlar natijasi sifatida tushuniladi. U modernizm mahalliy kontekstlar, mustamlakachilik

tarixi va xalqaro almashinuv bilan shakllangan kesishgan traektoriyalar to'plami sifatida taqdim etiladigan nuqtai nazarni yaratadi.

O.G. Sidorovning zamonaviy talqinida "gibridlik" "mustamlakachilik natijasida hosil bo'lgan kontakt zonasida yangi transmadaniy shakllar" [19] deb tushunilsa, S.P. Tolkachev keng ta'rif beradi, bu yerda "gibridlik" mustamlakachilar va mustamlaka qilinganlar madaniyatlarining o'zaro ta'sirining mahsulidir, bu "yangi madaniy va rivoyat shakllanishlari"ni ifodalaydi [22].

Shuni ta'kidlash kerakki, gibridlik - bu ikki yoki undan ortiq turli, ammo ko'pincha qarama-qarshi yoki o'xshash bo'lmagan elementlarning (biologik, madaniy, texnologik) xususiyatlarini birlashtirgan, organizmlarning kesishishidan tortib, san'at va tildagi uslublarning aralashishigacha fan, madaniyat, kommunikatsiya va texnologiyalarda dolzarb bo'lgan yangi, "aralash" narsani yaratadigan xususiyat yoki hodisa. Darhaqiqat, gibridlik bu zamonaviy dunyoning asosiy xususiyati bo'lib, turli elementlarning (biologik, madaniy, texnologik) aralashuvi orqali yangi narsaning yaratilishini tasvirlaydi, bu hamma joyda o'zini namoyon qiladi: genetik muhandislikdan tortib kiberpankgacha, internet memlarigacha, san'atdagi uslublarning birlashishi (masalan, kiborg san'ati) va yangi aloqa shakllarigacha. Bu shunchaki aralashuv emas, balki fan, madaniyat va texnologiyadagi jarayonlarning murakkabligi va o'zaro bog'liqligini aks ettiruvchi, ayniqsa postmodernizm va postgumanizm davrida sezilarli bo'lgan yangi sifatning shakllanishidir.

Gibridlik muammosi raqamli transformatsiya davrida insoniyat duch keladigan nisbatan yangi, qarama-qarshi, murakkab nazariy, metodologik va amaliy masalalar to'plamini ifodalaydi. Shu sababli ushbu maqolada rivojlanayotgan raqamli jamiyatda gibridlikning ikki tomonlama tabiatini tahlil etamiz.

Bugungi kunda gibridlik hodisasi real va raqamli olamlarning birlashishi kontekstida tobora ko'proq muhokama qilinmoqda. T.Y. Zagryazkina ta'kidlaganidek[8], "gibridlik" atamasi allaqachon biologiyadan ajralib chiqqan va boshqa terminologiya tizimlariga kirib borgan va qo'shimcha ma'nolarga ega bo'lgan.

Gibrid reallik jismoniy va raqamli olamlarni birlashtiradi. Bu ikki reallik virtual kontinuum deb ataladigan spektrning qarama-qarshi uchlarini belgilaydi [26]. Bir uchida odamlar mavjud bo'lgan jismoniy reallik, ikkinchi uchida esa mos keladigan raqamli reallik joylashgan. Bugungi kunda ikkala reallik ham inson muhitining umumiy yaxlitligini tashkil qiladi. Ushbu umumiy axborot-ijtimoiy gibrid muhitda kompyuterlar, mobil telefonlar, planshetlar va sensorlar uzluksiz birlashib, turli xil elektron hujjat formatlarini o'zaro uzatadi. Bir kishi qulog'ida quloqchin, bilagida aqlli soat, cho'ntagida smartfon va portfelida noutbuk bilan yonimizdan o'tib ketadi. Agar biz ularni bu narsalarning barchasidan mahrum qilsak, ular o'zlarini yalang'och va ojiz his qilishadi. Axborot texnologiyalari bizning hayotimizga singib ketdi.

Haqiqat va virtuallik o'rtasidagi dixotomiya endi yo'q; ular yaxlit muhitga birlashdi. Virtual makondagi barcha jarayonlar haqiqiydir. Biz real vaqtni onlayn o'tkazamiz, real pul bilan mahsulot va xizmatlarni sotib olamiz va kontentni ko'rish yoki hech qachon uchratmagan odamlar bilan muloqot qilish paytida haqiqiy his-tuyg'ularni boshdan kechiramiz. Biz axborot-kommunikatsiya texnologiyalari

vositachiligida ijtimoiy va individual ahamiyatga ega harakatlarni amalga oshiramiz: saylovlarda ovoz berish, ishga ariza berish, teletibbiyot xizmatlaridan foydalanish va boshqalar. Xulosa shuki, gibriddunyo dagi barcha bu texnik tizimlar va qurilmalar ma'lum darajada bizning bir qismimizga aylanib bormoqda; ularsiz bugun qo'llarsiz bo'lishga o'xshaydi.

Biz uchun real va raqamli olamlarning o'zaro kirishi va o'sishi raqamli jamiyatning ajralmas xususiyati bo'lgan "gibridlik" tushunchasining asosiy ta'rifi ga aylandi. Biz gibriddlik zamonaviy raqamli jamiyatning o'ziga xos xususiyati bo'lib, uni D. Bell va uning izdoshlari tomonidan ta'riflanganidek [24], axborot jamiyati rivojlanishining oldingi bosqichlaridan ajratib turadi, deb hisoblaymiz.

Ba'zi olimlar gibriddlik deganda virtual va real olamlarning o'zaro kirishini nazarda tutadi [5]. Ular parallel ravishda emas, balki o'zaro bog'liq holda mavjud.

Zamonaviy odamlar multimediya mavjudligi bilan ajralib turadi. Haqiqiy jismoniy muhitda boshqalar bilan muloqot qilishda ular media muhitiga, media bilan muloqot qilishda va bir vaqtning o'zida virtual muhitda smartfon orqali kimdir bilan muloqot qilishda bo'lishlari mumkin. Va bu muhitlarning barchasi ularning hayoti uchun muhimdir. Albatta, rivojlanayotgan gibridd ijtimoiy makon ichki sotsiomadaniy xilma-xillikka ega bo'lgan yagona, murakkab, o'zini o'zi tashkil etuvchi tizim sifatida paydo bo'ladi, turli fanlar kesishmasida yangi ma'nolarni keltirib chiqaradi. Shu bilan birga, "gibridlik" atamasi noyob ma'noga ega sifatida integratsiya qilinmoqda, uning turli semantik jihatlarini uning ikkilik tabiatidan kelib chiqqanligi sababli, uni idrok etishda qarama-qarshiliklarni keltirib chiqarmoqda.

Raqamli jamiyatda gibriddlikning bir ko'rinishi Homo Digitals va Homo Sapiensning birlashishidir. Homo Digitals Homo Sapiensning sifat xususiyatlarini turli xil raqamli ko'rinishlar bilan to'ldiradi [4, 9]:

- ijtimoiy voqelikda faol va qarama-qarshi harakat qiladigan, belgilangan yashash joyi yoki yoshi bo'lmagan turli xil virtual subyektlar;
- mobil telefonlar, planshetlar va robotlar orqali ijtimoiy munosabatlarga kirishga qodir bo'lgan sun'iy intellektga ega texnosubyektlar;
- genetik dasturlash asosida yaratilgan va xulq-atvorda ma'lum bir avtonomiyaga ega bo'lgan haqiqiy subyektlar tomonidan yaratilgan sun'iy intellekt agentlari.

Bugungi kunda quyidagi bayonotlar xavotirlarni keltirib chiqarmoqda: "aqli yordamchilar"ning haddan tashqari ko'payishi bizning intellektual tanazzulimizga olib kelmayaptimi?", "Har doim qo'limda kalkulyator borligini bilib, o'zimni boshimda yoki ustunda raqamlarni hisoblashga majburlay olmayman" - bunday amaliyotning yo'qligi mahoratning yo'qolishiga olib keladi. Bunday "yordamchilar" qanchalik ko'p paydo bo'lsa, biz ularga shunchalik "taslim bo'lamiz" va o'zimizni yo'qotamiz" [12, 14].

Ammo bizni qamrab olayotgan bu gibriddlikdan nimani qo'lga kiritishimizni chinakamiga tushuna olamizmi?

Gibrid intellekt inson va sun'iy intellektning imkoniyatlarini birlashtiradi. V.I. Ignatyev robotlarning "odamlarni qidirish va qutqarish, jismoniy va kognitiv qobiliyatlarni oshirish, jarrohlik amaliyotlarini bajarish, protezlash, kundalik hayotda yordam berish, qariyalarga hamrohlik qilish va boshqalar"dagi potensial foydaliligi

haqida yozadi [9, 68]. Shuningdek, inson va sun'iy intellektning birlashishida, masalan, neyroprotezlashda gibriddlikni kuzatamiz, bu odamlar tomonidan yo'qotilgan motor, sezgi va kognitiv funksiyalarni tiklash imkonini beradi. Neyrostimulyatsiya va neyrosensatsiya inson asab tizimiga invaziv va invaziv bo'lmagan usullar orqali ta'sir qilish imkonini beradi.

Gibrid o'zaro ta'sirlarda har bir ishtirokchi ma'lum bir o'zini tutish, subyektivlik fazilatlariga ega bo'lishi kerak[14], bu "gibrid tarmoq boshqaruvi" va "gibrid infosocial tizimlar"ga o'tish harakatining mantig'iga mos keladi [21, 229].

Barcha gibridd tizimlar virtual va tabiiy voqeliklarning gibridd aralashmasidagi axborot aylanishi naqshlariga asoslangan - "ish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarning taxminan uchdan ikki qismi xodimlar tomonidan shaxslararo muloqot orqali olinadi: norasmiy suhbatlar, yuzma-yuz muloqotlar, hikoyalar, ustozlik, amaliyot va shogirdlik shaklida" [10, 100]. Bu yerda axborotning ochiqligi va kirish imkoniyati hamda shaxslar tomonidan raqamli o'zini o'zi taqdim etish va ifoda etishning yangi turlaridan - blog va ijtimoiy media profillari, videolar, hikoya qilish, messenjerlardagi shaxsiylashtirilgan kanallar va o'z-o'zini o'rganish mobil treninglaridan kundalik foydalanish paradoksi yotadi.

Gibrid muhitda shaxsiy identifikatsiya raqamli yoki onlayn identifikatsiya orqali kengaytiriladi, qo'shimcha og'irlik va avtonomiyaga ega bo'ladi. Ammo uni cheklashga urinishlar ham doimiy va muntazamdir.

Bir tomondan, biz davlat va xususiy o'rtasidagi chegaralarning xiralashishiga, ikkinchi tomondan, shaxslarning internetda yaratgan o'z-o'zini anglash imidji uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olishni istamasligiga guvoh bo'lmoqdamiz. Bundan tashqari, hatto "zamonaviy aloqa vositalaridan butunlay voz kechish ham hozirgi vaziyatga yechim emas - bu qochish, qochish, yolg'izlik sifatida qabul qilinadi - zamonaviy odamlar internetda qolishga majbur, chunki bu ular jamiyatning faol a'zolari bo'lib qolishlarining yagona yo'li" [29, 34]. Ammo, eng muhimi, Homo sapiensning noyob raqamli juftliklari raqamli jamiyatda deyarli mustaqil ravishda, real hayotdagi hamkasblari bilan bir vaqtda ishlaydi.

Biz kim kimligini tushuna olamizmi? Haqiqiy subyekt turli ijtimoiy voqeliklarda ularning o'rnini bosadigan raqamli juftliklari bilan kurasha oladimi?

Shuni ta'kidlash kerakki, raqamli jamiyat o'z evolyutsiyasida tashqi ko'rinishni ifodalashning ko'plab norasmiy va noan'anaviy usullarini taklif etadi, axborot jamiyatining dastlabki bosqichlarida laqab qo'yilgan ibtidoiy avatlardan tortib, bugungi kunda o'z-o'zini o'rganadigan raqamli egizaklarning yanada rivojlangan prototiplarigacha. Biroq, to'liq tashqi ko'rinish, ya'ni gibridd ijtimoiy makonda yashirin ma'lumotlarning o'zgarishi sodir bo'lmaydi va, ehtimol, sodir bo'lmaydi, chunki biz taniqli rus faylasufi V.S. Stepin uchinchil turdagi gomeostatik tizimlar deb ta'riflagan "tirik" tizimlar bilan ish olib boramiz [20]. Bu shuni anglatadiki, evolyutsion rivojlanish jarayonida hech qanday sharoitda biz inson raqamli egizakining yetarli versiyalarini yarata olmaymiz. Lekin bizga bu haqiqatan ham kerakmi? Bu "inson" deb nomlangan ajoyib, ko'p qirrali hodisaning ayrim jihatlarini raqamli egizakda takrorlash uchun etarli bo'lishi mumkin. Uning raqamli egizagi real hayotdagi hamkasbining xususiyatlarini faqat qisman takrorlaydi, garchi biz uni

yaratish paytida mo'ljallanmagan nozik farqlarga ham duch kelamiz. Biroq, biz bilan o'zaro aloqada bo'lgan aqlli agentning cheklovlari borligini yodda tutish muhimdir.

Jamiyatning raqamli egizaklarini "bilim fabrikasi" sifatida yaratish jarayoni yanada murakkabroq. G.V. Kanigin va O.V. Kononova mantiqiy savolni qo'yadilar: "Bu jamoada kim bilim tashuvchisi bo'lishi kerak?" Biroq, "jamoaviy yashirin bilim" imkoniyati fan tomonidan muhokama qilinmaydi. Ma'lumki, biologiyada turlararo gibril ko'payish qobiliyatiga ega emas; uning avlodlari avlodlarida yashovchan bo'lmagan, steril va yarim steril individlarning katta qismi - muvaffaqiyatsiz rekombinatsiyalar mavjud. Tabiat bunday baxtsiz hodisalardan himoya qilishni rejalashtirgan.

Ijtimoiy-texnik gibrilalanish mahsulotlari uchun maxsus himoya dasturlashimiz mumkinmi?

Ingliz tilidagi sotsiologiyada irqalararo gibrillikni o'rganuvchilar, "qora tanlilarning hayoti muhim" mantiq'i doirasida siyosilashtirilgan jamoatchilik muhokamasi fonida, superxilma-xillikka tanqidiy va bayramona bo'lmagan yondashuv [27], aralash identifikatsiya, ikki tomonlama ong va haddan tashqari kompensatsiyaning keskinliklari va qarama-qarshiliklari haqida ehtiyotkorlik bilan gapirishadi. Aralash identifikatsiyalar chalkashliklarni keltirib chiqaradi, bu esa o'z navbatida irqiy va gender farqlarini saqlab qolgan qarama-qarshilik mantiq'ini kuchaytirdi [15].

Murakkab modellar ko'proq zaifroq; gibrillik yangi xavflarni keltirib chiqaradi. Masalan, S.A. Kravchenko real va virtual olamlarning aralashishi real va bosqichma-bosqich xavflarning paradoksal birga yashashini keltirib chiqaradi, bu odamlar ongi va xatti-harakatlarining deviant tabiatini shakllantiradi, deb hisoblaydi. U ularni gibril makro-mikro xavflar deb belgilaydi [11, 46].

Yangi gibril "ikki muhitning gibril aralashmalari yoki to'qnashuvlari - yangi shakl tug'iladigan haqiqat va vahiy lahzasi" sifatida xavf tug'diradi [13, 32], ammo bu to'qnashuvda ajralib chiqadigan energiya "yadroviy bo'linish yoki termoyadroviy sintezda ajralib chiqadigan energiya" bilan taqqoslanadi [13, 28].

Umuman olganda, gibrillikning qarama-qarshi tabiati yagona mavjudotga birlashayotgan real va virtual (raqamli) olamlarning simbiozidan kelib chiqadi.

### **Xulosa**

Insoniyatning tubdan yangi yashash muhiti paydo bo'ldi. Odamlar endi har doim ham qaysi makonda - real yoki virtual - ekanligini va bu gibril, innovatsion dunyoda inson mavjudligi qanday ko'rinishini ajrata olmaydilar. Ushbu gibril muhitda odamlar nafaqat tengdoshlari bilan, balki sun'iy mavjudotlar (texnosubyektlar) bilan ham muloqot qilishadi, bu esa gibrillikning keyingi darajasini keltirib chiqaradi. Mavjudlik tabiiy va sun'iy intellektning gibril simbiozi, tashqi ko'rinishning yangi usullari va raqamli yoki onlayn identifikatsiya orqali shaxsiy identifikatsiyaning kengayishi bilan murakkablashadi. Boshqa tomondan, ushbu qo'shma evolyutsion rivojlanishda odamlarning ushbu sun'iy, o'zini o'zi rivojlantiruvchi tizimlar tomonidan siqib chiqarilish tendensiyasi paydo bo'la boshladi, bunda insoniy fazilatlar tobora ko'proq namoyon bo'ladi. Biroq, odamlar har doim ham o'zlari yaratgan sun'iy o'zini o'zi tasvirlashning oqibatlari va sifati uchun javobgarlikni o'z zimmalariga olishga tayyor emaslar. Shu bilan birga, dunyo allaqachon

murakkablikning keyingi darajasiga - inson tanasi va unga o'rnatilgan elektron qurilmalarning simbiozi natijasida hosil bo'lgan postinsoniy dunyoga kirmoqda.

Albatta, gibridlanish jarayonlarining xavfini kamaytirishning bir jihati raqamli ijtimoiy institutlarning rivojlanishidir. Tabiiy dunyoda odamlar uzoq vaqt davomida ijtimoiylashuv jarayonidan o'tayotgan bir paytda, gibrid ijtimoiy organizm raqamli institutlarning yo'qligi sababli bu jarayondan mahrum. Davlat bu jarayonlarni real dunyoda ishlaydigan vositalar yordamida tartibga solishga harakat qiladi.

Odamlar onlayn jamoalarda o'z qadriyatlari, ijtimoiy-madaniy va biologik xususiyatlariga ko'ra to'planishadi, milliy chegaralar va ijtimoiy institutlar esa hali o'rnatilmagan va qonunlar va taqiqlar mavjud emas. Shuning uchun raqamli transformatsiya jarayoni har bir ishtirokchi uchun ijtimoiylashuv funksiyalarini bajarish uchun maxsus mexanizmlarni taqdim etishi kerak: ijtimoiy institutlar ichida fuqarolarning manfaatlari, huquqlari va majburiyatlarini ifoda etish uchun onlayn vositalar, shuningdek, paydo bo'layotgan nizolarni hal qilish uchun sanksiyalar va yarashtirish mexanizmlari.

### **Фойдаланилган адабиётлар**

1. Багдасарьян Н.Г. Социально-технологический дискурс в теориях и практиках цифрового тренда / под ред. Н.Г. Багдасарьян. – Москва: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2022. – 167 с.

2. Бахтин М.М. Собр. соч.: в 5 т. Т.5. Работы 1940-х – начала 1960-х годов. - М., 1996. - 732 с

3. Биологический энциклопедический словарь /гл. ред. М.С. Гиляров; редкол.: А.А. Бабаев, Г.Г. Винберг, Г.А. Заварзин и др. – 2-е изд., испр. – М.: Сов. Энциклопедия, 1986. – 863с.

4. Василенко Л.А. Цифровой прорыв: достаточно ли умным в цифровом государстве будет публичное управление и насколько умны элита и граждане // Цифровая социология / Digital Sociology. 2021. Т. 4. № 3. С. 6–15.

5. Василенко Л.А., Мещерякова Н.Н. Социология цифрового общества. Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2021. 226 с.

6. Волков А.А., Кизилова А.С. Гибридность как отражение современного мира. Гибридное образование // Science Time. 2016. Т. 12. № 36. С. 103–108.

7. Добринская Дарья Егоровна Что такое цифровое общество? // Социология науки и технологий. 2021. №2, -С.112-129.

8. Загрязкина Т.Ю. Феномен hybridité/гибридность в гуманитарном дискурсе, межкультурной коммуникации и культурном трансфере // Вестник Московского университета. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2022. № 1. -С.17–34.

9. Игнатъев В.И. И грядет «другой» актор... Становление техносубъекта в контексте движения к технологической сингулярности // Социология науки и технологий. 2019. Т.10. № 1. -С.64–78.

10. Каныгин Г.В., Кононова О.В. Прагматическая эпистемология: подходы к выражению неявного знания социальными акторами // Социология науки и технологий. 2021. Т. 12. № 4. С. 93–115.

11. Кравченко С.А. Социология цифровизации: учебник для вузов. - М.: Юрайт, 2021. - 236 с

12. Лекторский В.А., Алексеева Е.А., Емельянова Н.Н. Искусственный интеллект в исследованиях сознания и общественной жизни (к 70-летию статьи А. Тьюринга «Вычислительные машины и разум») (материалы круглого стола) // Философия науки и техники. 2022. Т. 27. № 1. С. 5–33.
13. Маклюэн М. Понимание медиа: Внешние расширения человека / Пер. с англ. В.Г. Николаева. - М.; Жуковский: КАНОН-пресс-Ц; Кучково поле, 2003. 464 с.
14. Мерзляков А.А. Проблема субъектности в социологии управления // Социологическая наука и социальная практика. 2018. Т. 6. № 4. -С.95–104.
15. Мещерякова Н.Н. Di Angelo Robin J. White fragility: why it's so hard to talk to white people about racism. Description: Boston: Beacon Press, [2018]. Рец. Н.Н. Мещерякова // Социологические исследования. 2020. № 9, -С.159–162.
16. Морозова Е.В., Мирошниченко И.В. Гибридные политические институты в современных политиях // Вестник Московского университета. Серия 21: Управление (государство и общество). 2015. № 3, -С.34–46.
17. Попкова Н.В. Социальная природа техники // Философия науки и техники. 2018. Т.23. № 2, -С.49–60.
18. Савушкина М.А. Глобальное цифровое общество и гибридная война // Век глобализации. 2023. №4 (48), -С.94-102.
19. Сидорова О. Г. Британский постколониальный роман последней трети XX века в контексте литературы Великобритании. – Екатеринбург: Изд-во Урал, ун-та, 2005. – 262 с.
20. Степин В.С., Еськов В.М., Буданов В.Г. Новые представления о гомеостазе и эволюции // Сложность. Разум. Постнеклассика. 2016. № 3, -С.52–58.
21. Тихонов А.И., Федотова М.А., Инь Бинь. Экспертно-аналитические методы в метасценировании международных образовательных проектов // Аналитический журнал «Риск». 2018. № 1. С. 228–231.
22. Толкачев С. П. Современная английская кросскультурная литература в поле постколониальной теории романов [Электронный ресурс] / С. П. Толкачев. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/sovremennaya-angliyskaya-krosskulturnayaliteratura-v-pole-postkolonialnoy-teorii>.
23. Хазиева Наталия Олеговна Цифровое общество: опыт философского осмысления проблемы // Философия и культура. 2018. №4, -С.10, -С.8-13.
24. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. N.Y.: Basic Books, 1973. 507 p.
25. Bhabha H. K. The Location of Culture. Routledge, 1994. – p.113-114.
26. Milgram P., Kashino A.F. Taxonomy of Mixed Reality Visual Displays // IEICE Transactions on Information and Systems. 1994. Vol. E77-D. No.12, -P.1321–1329.
27. Rosbrook-Thompson J. The construction and understanding of mixed-race identities at a super diverse youth football club: Hybridity, confusion and contrafusion // The Sociological Review. 2021. Vol. 6. No. 2. P. 365–381.

28. Smith A. Migrant, hybridité et études littéraires postcoloniales. Penser le postcolonial. Une introduction critique / Éd. Neil Lazarus. – Paris: Éditions Amsterdam, 2006. – P. 359-386.

29. Trufanova E.O. Private and public in the digital space: blurring of the lines // Galactica Media: Journal of Media Studies. 2021. No. 1. P. 14–38.

30. <https://ges-2.org/modernism-today-eight-key-words>